

Satranç

Kıvanç Çefle [btsatranc@tubitak.gov.tr]

Pal Benko'nun Ardından (1928-2019)

Önce öğrencisi, sonra da dostu olan eski Kadınlar Dünya Satranç Şampiyonu Susan Polgar'ın sözleriyle "yaşayan efsane" Macar-Amerikalı satranç oyuncusu GM Pal Benko, 26 Ağustos 2019 günü 91 yaşında yaşamını yitirdi. Polgar üzücü haberi Twitter hesabından duyurdu. Peki, Benko neden "yaşayan efsane" diye anılıyor(du)? Güçlü oyunculuğunun yanı sıra olağan dışı hayat hikayesi onun böyle anılmasını haklı çıkarıyor.

Benko satranççı on yaşında babasından öğrenir. Çocukluğunun mutlu yılları İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla sona erer. 1944 yılında, Almanya Macaristan'ı işgal ettiğinde 16 yaşındadır. Önce siper kazmaya zorlanır, daha sonra Rus ordusuna esir düşer ve çok kötü koşullar altında bir köprü inşaatında çalışmaya zorlanır. Bir yolunu bulup kaçarak geri döndüğü Budapeşte'de babası ve kardeşinin işçi olarak Rusya'ya götürüldüğünü öğrenir. Çok geçmeden annesi ölür. Bütün bunlar savaş sonrasının sıkıntıları ile de birleşince hayat bir karabasan gibi henüz çocuk sayılabilecek yaşta olan Benko'nun üzerine çöker. Küçük kız kardeşine karşı hissettiği sorumluluk ve satranç onu her şeyden vazgeçmekten alıkoymaz.

Savaştan sonra kardeşi ve babasının salıverilip ülkelerine dönmeleriyle işler biraz yoluna girecek gibi olur. Benko yirmi yaşında Macaristan Satranç Şampiyonu olur. 1950 yılında IM (International Master - Uluslararası Usta) unvanını kazanır. 1952 yılında Doğu Berlin'de oynanan bir turnuva sırasında başarısız bir iltica girişiminde bulunur ve bir toplama kampına gönderilerek cezalandırılır. Burada yaklaşık bir buçuk yıl tutulduktan sonra salıverilir. 1957 yılında İzlanda'da bir turnuva sırasında yeniden iltica girişiminde bulunur ve bu kez başarılı olur, sonrasında da Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eder. 1958 yılında FIDE tarafından Benko'ya GM (Grand Master- Büyük Usta) unvanı verilir.

Pal Benko 1950-1960'lı yıllarda dünyanın önde gelen oyuncularından biri olarak kendinden söz ettirir.

Önemli başarıları arasında sekiz kere kazandığı Amerika Açık Satranç Şampiyonası sayılabilir. 1959 ve 1962 yıllarında iki kere Dünya Satranç Şampiyonu ile karşılaşacak oyuncuyu belirlemek için yapılan Adaylar Turnuvası'na katılsa da başarılı olamaz. Ne var ki 1970'te yapılacak Bölgelerarası Turnuva'ya katılmaya hak kazanır. Bu turnuvayı üst sırada bitiren altı oyuncu daha sonra Palma de Mallorca'da yapılacak Adaylar Turnuvası'nda yarışacaktır. Ancak o sırada 42 yaşında olan Pal Benko, şaşırtıcı bir karar alarak turnuvaya katılma hakkından vazgeçip, kendinden 15 yaş küçük Bobby Fischer'in Bölgelerarası Turnuva'ya katılmasını sağlar. Bilindiği üzere Fischer turnuvayı birincilikle bitirecek ve 1972 yılında o dönemin Dünya Satranç Şampiyonu olan Boris Spassky'yi yenerek unvanın yeni sahibi olacaktır. Bir ara kavgalı olan Benko ve Fischer'in daha sonra araları düzelir. Benko, Fischer'in son yıllarında onunla düzenli görüşen birkaç kişiden biridir.

Benko, sonraki yıllarında, aralarında Polgar kardeşlerin (Susan, Sofia ve Judith) ve Peter Leko gibi önemli isimlerin bulunduğu satranç oyuncularına kariyerlerinin başlangıcında hocalık yapar. Bir oyun sonu teorisyeni ve dünya çapında bir problem ve etüt kompozitörü olarak da ününü perçinler. Hatta Dünya Satranç Federasyonu tarafından satranç kompozisyonları alanında kendisine Uluslararası Usta unvanı verilir.

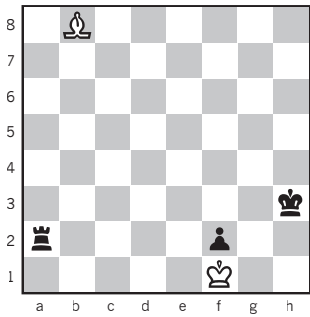


Benko'nun açılış teorisine kazandırdıkları arasında a-dıyla anılan Benko Gambiti'ni (1. d4 Nf6 2. c4 c5 3. d5 b5 4.cxb5 a6) ve Benko Açılışı'nı (1. g3) sayabiliriz.

Biz bu yazımızda onun etütçülük alanındaki eserlerinden örnekler vereceğiz.

Diyagram 1

Magyar Sakkelet, 1967
Birincilik Ödülü



Beyaz oynar ve berabere kalır.

Benko, bu pozisyonu GM Matanovic ile oynadığı bir oyunu analiz ederken keşfeder. Birçok ustanın beyaz için kayıp olarak nitelendireceği bu pozisyonda Benko, hassas ve yaratıcı bir oyunla beyazın berabere kalabileceğini fark etmiştir:

1. Fc7!

Tek hamle. 1. Fd6? Ka6 2. Fc5 Şg3 3. Fxf2+ Şf3 ve siyah kazanır.

1...Kb2

1...Ka7 2. Fb6; ya da 1...Kc2 2. Fe5 Kc5 3. Fd4 ve beraberlik.

2. Fd6! Kc2

2...Kb6 3. Fc5=

3. Fe5! Kd2 4. Ff4 4...Ke2!

5. Fb8!!

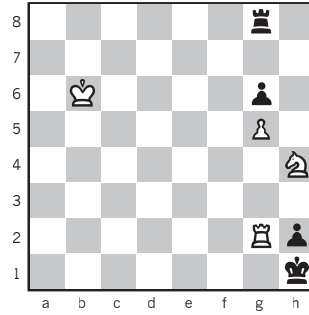
Muhteşem bir hamle! Beyaz başladığı yere dönüyor. Diğer bütün hamleler kaybettirir. Örneğin 5. Fc7? Ka2! ve beyaz zugzwang'da: 6. Fe5 Ka5 ve beyaz kaybeder. Ya da 6. Fe6 Ka6 +

5...Ke8 6. Fg3!! Şxg3 pat!

Gerçek oyunlarda ortaya çıkabilecek bir pozisyondan başlayan ve son derece öğretici bir etüt.

Diyagram 2

Magyar Sakkelet, 1982
Birincilik Ödülü



Beyaz oynar ve kazanır.

1. Ke2!!

2. Ke1 mat tehdidiyle. Ancak, e2 kalenin gidebileceği tek kare. Örneğin 1. Ka2? Kb8+ 2. Şc5 Kb1 3. Şd4 Kb4+ 4. Şe3 Kxh4 5. Şf3 Kh3+ 6. Şf2 Ka3! 7. Ke2 Ka2 ve beraberlik. Benko'nun deyişiyile "bu numara" 1. Ke2'den sonra işe yaramıyor:

1...Kb8+

1...Şg1 2. Af3+ Şf1 3. .Kxh2 Kb8+ 4. Şc5 Kb5+ 5. Şd4 Kb4+ 6.Ş d5 Kb5+ 7. Şe4 Kb4+ 8. Ad4 +-.

2. Şc5 Kb1

2...Kc8+ 3. Şd6 Kc1 4. Şe5 Kf1 5. Şe4 Şg1 6. Kg2+ Şh1 7. Kc2 Şg1 8. Af3+ Kxf3 9. Şxf3 h1=V+ 10. Şg3 +.

3. Şd4

3. Şd5? Kb5+ 4. Şe4 Kxg5 ve beraberlik.

3...Kb4+ 4. Şe3 Kxh4

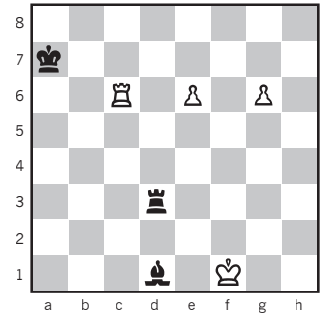
4...Kb3+ 5. Şf4 Şg1 6. Kg2+ Şh1 7. Kc2 Şg1 8. Af3+ kazanır.

5.Şf3 Kh3+ 6.Şf2 ve kazanır.

Siyah 6...Ke3! ile "aynı numarayı" denerse bu kez 7. Şxe3 var! (7. Kxe3?? pat).

Diyagram 3

Magyar Sakkelet, 1982
Birincilik Ödülü



Beyaz oynar ve kazanır.

Benko bu etütte "Novotny" temasını kullanmış. Aslında bu tema daha çok problemlerde kullanılır. Temayı şöyle açıklayabiliriz: Beyaz bir taş, siyah fil ve kalenin kesişim noktasına oynanır.

Bu beyaz taşı fil aldığında kalenin, kale aldığında ise filin yolu kesilir, beyaz da bundan yararlanarak mat eder. Etüdüümüzde mat yok ama e6 karesindeki kesişim sonrasında siyah, piyonların terfi kareleri üzerindeki denetimini kaybedecek.

1. e7

1. g7? Kg3 2. e7 Fh5 3. Kg6 (Novotny) Kxg6 (3...Fxd1 4. Şf2) 4. e8=V Kf6+ 5. Şe1 (5. Şg1 Fxe8 6.g8=V Kg6+) 5... Fxe8 6. g8=V Fd7 ve beraberlik.

1...Ke3

1...Kf3+ 2. Şe1 (2. Şg1? Kg3+; 2. Şg2? Ke3 3. g7 Fb3 4. Kc7+ Şb6 5. Kc3 Fd5+) 2... Ke3+ 3. Şxd1 Kxe7 4. Kc5! +
2. g7 Fb3 3. Kc7+
 Novotny için henüz erken: 3. Ke6? Kxe6 (3...Fxe6? 4. Şf2) 4. g8=V Fc4+ 5. Şf2

Ke2+ 6. Şf3 Fxg8 7. Şxe2 Ff7 beraberlik.

3...Şa6 4. Şf2 Ke4 5. Kc6+ Şa5 6. Ke6

Novotny hamlesi sonunda geliyor!

6...Kxe6 7. g8=V Kf6+

8. Şg3!

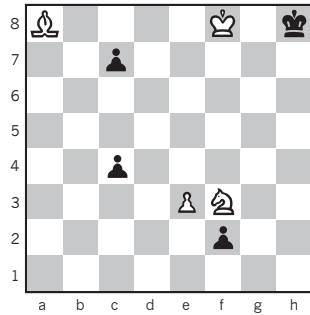
8. Şe3? Fxg8 9. e8=V Ke6+

8...Fxd1 9. e8=V ve

kazanır çünkü 10. Vxg8 ve 10. Vd8+ (çatal) tehditlerine çare yok.

Diyagram 4

Magyar Sakkelet, 1994
İkincilik Ödülü



Beyaz oynar ve kazanır.

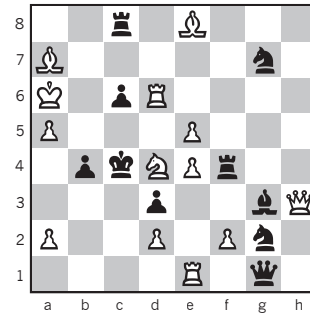


Geçen ay sorulan soruların çözümleri

43. Dünya Satranç Çözme Şampiyonası'ndan seçtiğimiz iki problemin çözümü:

Diyagram 7

Evgenij Markov
Shakhmatnaya Kompozitsiya, 1997



Beyaz oynar ve iki hamlede mat eder.

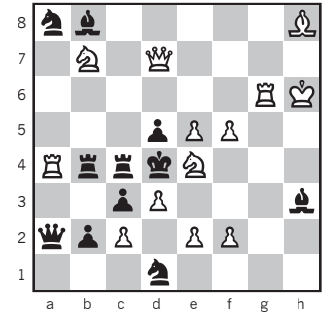
1. Ab3!
(2. Kd4 mat)

Varyasyonlar:

- a) 1...Kd8 2. Kxc6 mat**
- b) 1...Ae6 2. Vxe6 mat**
- c) 1... Af5 2. Ff7 mat**
- d) 1... c5 2. Fb5 mat**
- e) 1... Kxe4 2. Kxe4 mat**
- f) 1... Fxf2 2. Vxd3 mat**

Diyagram 8

Jurij Gordian
Mikhail Maranduyk
Sovyetler Birliği Şampiyonası, 1978
Altıncılık



Beyaz oynar ve üç hamlede mat eder.

1. Kg3!

(2. e3+Axe3 3. fxe3 mat)

Varyasyonlar:

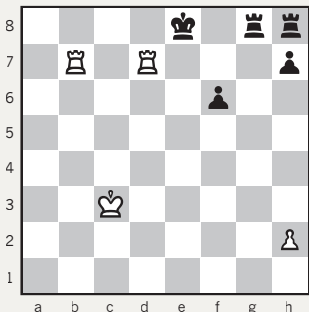
- a) 1...Kb6+ 2. Vd6**
(3. e6 mat)...
- Kxb7 3. Vc5 mat.**
(2...Fxd6 3. exd6 mat)
- b) 2...Kc6+ 2. Aed6**
(3. e6 mat)...
- Kc8 3. Ab5 mat.**
(2...Fxd6 3. exd6 mat)

Ayın Soruları

Benko'nun iki etüdü'nün çözümünü de size bırakıyoruz. Bir ay sonra görüşmek üzere!

Diyagram 5

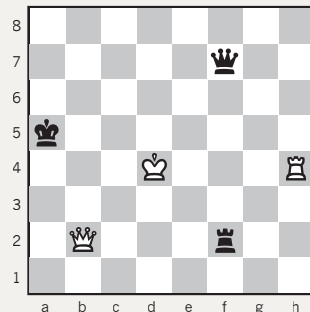
Magyar Sakkelet, 2003
Birincilik ödülü



Beyaz oynar ve kazanır.

Diyagram 6

1999



Beyaz oynar ve kazanır.